

35. Štúr Ľudovít. Starý a nový věk Slováků [Електронний ресурс] / Ľudovít Štúr. – Режим доступу: <http://texty.citanka.cz/stur/snvtoc.html>.
36. Danilčik M.L'. Stur a Slovanský zjazd v Praze roku 1848 / M.L'. Danilčik // L'. Stur v suradniciach minulosti a súčasnosti. – Matica slovenska, 1997. – S.84-103.
37. Várossová E., Svetonázor. Ľudovít Štúr a jeho vplyv na ideologické formovanie slovenského národa / E. Várossová, Svetonázor // Kapitoly z dejín slovenskej filozofie. – Bratislava, 1957. – 236 s.
38. Аксенова Е.П. Славянские съезды: XIX-XX вв. / Е.П. Аксенова. – М. : Институт славяноведения и балканистики РАН, 1994. – 143 с.
39. Шмитт К. Планетарная напряженность между Востоком и Западом и противостояние Земли и Моря / К. Шмитт // Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – М., 1997. – С.543-564.
40. Панов В.А. Встреча с Европой. Письма В.А. Панова к матери М.А. Пановой. 1841-1843 гг.) / Сост. Т. Ивантышинова, М. Досталь. – Bratislava, 1996. – С.111-116.
41. Симонова Инна. Чижов Фёдор / Инна Симонова. – М. : Молодая гвардия, 2002. – 336 с.
42. Штур Л. О программе газеты «Словенске народни новины» / Л. Штур // Русская беседа. – М., 1854. – С.48-66.
43. Харциева Г.Ю. Газета «Словенске народне новины» (1845-1848 гг.) и её роль в национальном движении словаков. Автореф. канд. дис. / Г.Ю. Харциева. – М., 1980. – 18 с.
44. Štúr L. Politické state a prejavy / L. Štúr. – Bratislava, 1954. – 396 s.
45. Савельев-Ростиславич Н.В. Славянское народонаселение в Европе. Славянский сборник. Выдержка из книги. – СПб. : Типография Конрада Вингебера, 1845 / Н.В. Савельев-Ростиславич // Журнал министерства народного просвещения. – СПб., 1845. – Ч. XLVIII. – С.79-81.
46. Štúr L. Slovanstvo a svet budúcnosti / L. Štúr. – Bratislava, 1993. – 382 s.

Бевзюк Е. В. Деятельность Штура в словацком национальном возрождении

Работа посвящена исследованию деятельности известного словацкого лидера национального возрождения Л. Штура. Его кропотливая работа стала важным вкладом в дело этнического пробуждения словацкого народа. Именно результативная деятельность словацких деятелей возрождения привела к масштабным культурно-национальным сдвигам, которые имели место в этнической словацкой среде.

Ключевые слова: Штур, этнос, нация, будитель, возрождение, Словакия, культура, язык, сознание, патриотизм.

Bevzyuk Ye. V. Štúr activities in the Slovak national revival

The work is devoted to the research of a famous Slovak and Czech leader of the national revival L. Stur. This hard work was a significant contribution to the ethnic revival of the Slovak people. The effective activity of Stur and other Slovak public figures evoked serious cultural changes. The source of the national revival that gave power to the patriotic forces of the Western Slavs, was their own national culture burgher, peasantry, minor bourgeoisie and a few patriotic minded representatives of the feudal class.

Keywords: Stur, Slovakia, culture, language, public figures, ethnos, nation, revival, patriotism, conscience.

УДК: 271.5:37.014.52"157/164"(045)

А. В. Папазова

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОМУ РЕГІОНІ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

Представлено й проаналізовано матеріал щодо матеріального забезпечення ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні Речі Посполитої в останній третині XVI – першій половині XVII ст. Простежено місіонерську діяльність «Товариства Ісуса», загальні принципи початкової організації й забезпечення цього процесу в регіоні в зазначений період.

Ключові слова: Товариство Ісуса, східнослов'янський регіон, методи ордену єзуїтів, матеріальне забезпечення.

Проблема матеріального забезпечення ордену єзуїтів є важливим складовим елементом вивчення діяльності Товариства, католицької церкви, дослідження процесу взаємовпливу та взаємозбагачення культур. Господарська діяльність ордену (Товариство Ісуса) в східнослов'янському регіоні здійснювалася в рамках політики римської курії, із дозволу і з доручення папи римського. Однак орден єзуїтів був не тільки складовою частиною політики курії, але і виявляв ініціативу в досягненні цілей. Орден, перш за все, виконував свої внутрішні завдання і застосовував способи матеріального забезпечення своїх інститутів, які виходили за рамки традиційних в католицькій церкві, що дозволило йому досягти значних успіхів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст.

Проблему діяльності ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні розглядало багато авторів. Робота О. Дем'яновича є найбільш повним з усіх добутоків істориків Російської імперії, тому що

відбиває в різному ступені практично всі сфери діяльності єзуїтів [1]. К. Харлампович, звернувшись до теми освіти, приділив велику увагу єзуїтським навчальним закладам, принципам їхньої організації і навчально-виховної роботи [2, с.69-119]. Радянський історик Д.І. Міхневич викривав політику Ватикану й єзуїтів, негативно оцінив практично всі напрямки діяльності Товариства [3]. Найбільш ґрунтовно вивчала господарську діяльність ордену білоруська дослідниця Т.Б. Блінова. Авторкою було виявлено багато джерел з господарської діяльності єзуїтів [4, с.95-107]. Сучасна українська дослідниця Т. Шевченко склала список жертводавців єзуїтських шкіл, вказала на окремі пожертви колегіумам в українських землях [5]. Однак вивченню матеріального забезпечення роботи єзуїтських навчальних закладів дослідники приділили замало уваги.

Джерела з історії діяльності ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII століття, – це архівні [6-10] та опубліковані документи. Нормативно-регламентаційні джерела – це документи католицької церкви – реляції, булли й бреве (зокрема, «Magna charta») й документи Товариства: звіти, повідомлення й офіційні листи єзуїтів керівникам; майнові й фінансові документи [11-13]. Фінансово-економічне положення ордену розкривають також актові документи (грамоти, привілеї, реєстри майнових документів) [7-9]. Стали у нагоді документи особового походження й епістолярні документи [6; 7; 14]. Зазначені джерела дозволяють розкрити частину фактів щодо матеріального забезпечення навчального процесу в освітніх закладах ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в зазначений період.

Мета роботи – проаналізувати матеріальне забезпечення ордену єзуїтів у східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII ст.

Важливу роль в організації роботи будь-якої діяльності має матеріальне забезпечення. Орден мав дуже сприятливі умови такого забезпечення, особливо завдяки буллі папи Павла III. Крім того, за правилами ордену будь-який єзуїтський дім міг мати власну фундацію, що покривала усі витрати. Бурси, храми, конвікти, братства при колегіумах могли мати окремі фундації. Доми й храми ордену, крім будинків професів і їхніх церков, могли приймати в дарунок як рухомо, так і нерухомо власність. Крім того, колегіуми, які не могли на свої доходи утримувати 12 схоластиків, мали право просити милостиню (у крайніх випадках) і приймати пожертвування, інші мали право при наявності добродійника прийняти кошти для збільшення кількості схоластиків і вчителів [12, с.531-534; 11, с.252; 5, с.97-100]. Походження практики ордену щодо милостині та пожертв слід шукати в життєписі самого засновника Товариства Ісуса І. Лойоли [14, с.21,36,46,52].

Розглянемо основні складові матеріального забезпечення Товариства, тобто якою власністю володів орден у регіоні і як її здобував.

Основним складовим елементом матеріального забезпечення була власність ордену в регіоні, що приносила прибуток. Наприклад, Полоцький колегіум забезпечували за рахунок короля й феодалів постійно. Він володів землями, маєтками, селами, був одним із найбільш забезпечених. Стефан Баторій з початку появи ордену в місті зробив йому щедрі подарунки – 737 дворів, які належали раніше православним церквам і монастирям, одинадцять маєтків. У 1583 році єзуїти стали власниками 34 сіл і 322 земельних ділянок. До 1585 року вони володіли вже 82 селами й фільварками. До 1623 року у володіннях єзуїтів нараховувалося 1337 селянських і міщанських димів [15, с.160-161; 16, с.284-258; 24, т.119, с.734; 4, с.36-37].

Аналогічними видами власності розпоряджалися члени Товариства й в інших колегіумах. Орден володів землями (поля, ліси, ділянки землі в містах). Відомі факти володіння земельними ділянками практично всіх будинків ордену в регіоні. Так, наприклад, Сигізмунд III у 1610 році подарував оршанським єзуїтам 11 волок землі, у 1611 році – 200 волок, ділянки в місті для будівництва костьолу, колегіуму й школи. У 1621 році він надав для зведення костьолу в Орші ділянку лісу (7 верст) [4, с.43,50-51]. Таким чином, із моменту закріплення в регіоні єзуїти мали й збільшували земельну власність. Характерно, що землі орден одержував саме для костьолів і колегіумів не тільки під споруди, але й для забезпечення домів.

Орден володів численними маєтками, фільварками й селами. Наприклад, у 1622 році староста міста Гродно С. Косодубський заповідав село Суху Балю для майбутнього колегіуму в місті. У 1623 році Лев Сапега записав для Берестейського колегіуму маєток Деревна, а в 1650 році – фільварок Пониква. У 1641 році підстолій Вітебського воєводства А. Гурко подарував половину замку з будівлями у Вітебську. У 1623 році син хорунжого міста Новокупка Юрій Головня подарував єзуїтам два села [17, с.122-123,129-132]. Володіння власністю даної категорії ставить орден єзуїтів в один ряд із феодалами. Співробітництво з ними ордену було тісним, бо інші форми власності в регіоні в досліджуваний період не були так поширені.

Часто єзуїти одержували від жертводавців цілий комплекс володінь, які склалися із земель, маєтків і сіл. Так, для будівництва костьолу в Пінську магнат М.К. Радзивіл виділив район під р. Піною, додав сусідню земельну ділянку за межами міста. Єзуїти мали у власності будівлі й споруди: храми, будинки, мости. Міський староста П. Тризна подарував спеціально побудований для ордену будинок у Бобруйську. У 1638 році спадкоємці П. Тризни у Вітебську подарували уніатську церкву в

с. Дворановичі, побудували невеликі костьоли. Ян Мошинський передав новгородським єзуїтам усі свої володіння, будинок на ринку, 5000 злотих, побудував костюл [4, с.46-52,59]. Єзуїти, шляхом подарунків і заповітів стали власниками величезної кількості нерухомості. Вони часто одержували саме ті споруди, які обиралися спеціально для їхніх домів. Отримана орденем саме для колегіумів нерухомість і доходи від неї, на нашу думку, могла б цілком забезпечити навчальні заклади, але, імовірно, використовувалася і на інші справи. Насамперед, чималі засоби йшли на боротьбу із супротивниками Товариства, ліквідацію наслідків стихійних лих й епідемій, подальші розвідки в регіоні.

Орден отримував гуртожитки, бібліотеки, друкарні. Князь Микола Радзивіл відібрав у кальвіністів Берестя друкарню для єзуїтів [4, с.40]. Добродійники зібрали 1500 флоринів на гуртожиток при колегіумі Несвіжу. У 1614 році колегіумові Львова була пожертвована приватна бібліотека, оцінена в 1000 червінців і 14300 флоринів. Юрій Вишневецький у 1613 році купив для колегіуму Луцька приміщення гуртожитку [2, с.71,74-75]. Таким чином, орден постійно забезпечував усім комплексом необхідних для навчального процесу будинків і споруд.

Значним складовим елементом матеріального забезпечення колегіумів були грошові пожертвування. Часто вони оформлювалися як фундації на заснування домів і їхніх елементів, а так само складали пожертвування їм. Наприклад, у місті Кам'янець, ще в 1590 році для створення колегіуму фондували 60 тис. злотих брати Язловецькі. Єпископ Прохницький і місцева шляхта на своєму сеймику наклали на себе податок для єзуїтського колегіуму [18, с.449-450]. Численні факти грошових пожертвувань дозволяють стверджувати, що орден мав можливість цілком забезпечувати свої дома. Однак кошти призначали не тільки на це, але й на розкішне проведення свят, зустрічей, а також, ймовірно, на інші місіонерські цілі. Адже генерал мав право змінити призначення заповідного майна, продавати, відчувувати, міняти подаровані цінності, або доручити зробити це підлеглому [19, с.245-246].

Одержавши величезні кошти від добродійників, єзуїти зайнялися власне економічною діяльністю. Це був один із найстабільніших елементів матеріального забезпечення. Продаж продуктів (доходи від отриманих маєтків) був заборонений, тому що вони призначалися для внутрішнього споживання в єзуїтських будинках [5, с.100]. Свідчень про купівлі єзуїтами майна власноруч мало. Наприклад, у 1605 році єзуїти одержали право купівлі земельних ділянок у місті. Села Дівиця й Островляни, маєток Вальковдіна, дві земельні ділянки Неславні були придбані єзуїтами в різних осіб. У 1623 році Оршанський колегіум придбав за 6500 злотих маєток Погост (44 волоки землі). Таким само шляхом єзуїти придбали фільварок Почап [4, с.37,43]. Анна Ходкевич дала ордену привілей на покупку земель для колегіуму в Ярославі [8, арк.4]. Наявні факти дозволяють стверджувати, що орден не часто сам купував будинки саме для шкіл і колегіумів. Це йому забезпечували фундатори. Більше його цікавило те майно, що давало прибуток (спадщина, застава, оренда, податки). Так у 1627 році Г. Григорович відмовився від прав на своє спадкоємне володіння – фільварок Пельчиці, оскільки виплатити борг полоцьким єзуїтам на суму 5000 польських злотих не зміг [7, арк.1-3; 4, с.44]. Є свідчення, що єзуїти віддавали церкви в оренду євреям. Не дивно, що навіть на сеймі в 1632 році слухали питання про заборону відчуження шляхетських маєтків на користь католицьких орденів. Але єзуїти знайшли вихід. Вони здобували маєтки на ім'я відданого їм шляхтича і на колегіуми [1, ноябрь, с.48-49]. Орден мав право збирати податки з мостів. Так, полоцькі єзуїти збирали податок із моста через р. Двіну [2, с.66,75-76].

Одним із найважливіших складових елементів матеріального забезпечення навчальних закладів були привілеї ордену від державних структур і приватних осіб. Насамперед, це допомога уряду Речі Посполитої та місцевих органів влади. Наприклад, 6 лютого 1609 року луцькі єзуїти самі попросили в короля привілей на будівництво будинку колегіуму зі звільненням його від усіх повинностей і домоглися свого. Полоцькі єзуїти одержали право побудувати млина [2, с.66,75-76; 6, арк.386]. Крім того, С. Баторій надав єзуїтам право вільного продажу подарованих і купівлі нових земель. Грамотою від 1584 року король звільнив полоцьких єзуїтів від усіх повинностей і призначив допомогу зі скарбниці для відновлення розорених війною маєтків. Король надав єзуїтам монополію на освіту шляхетської молоді в Оршанському повіті [4, с.36-37,40,43]. Основна причина одержання орденем великих привілеїв у тім, що єзуїти вміли домогтися їх самі. Це дозволяло підприємствам ордену бути конкурентоздатними і приносити хороший прибуток, якого цілком вистачило б на повне забезпечення освіти всіх дітей регіону. Однак велика частина цих засобів, імовірно, йшла на інші справи.

Багато феодалів у своїх маєтках створювали ордену сприятливі умови для діяльності. Анна-Алоїза Ходкевич в Острозі надала єзуїтам повну свободу, закрила інші школи, заснувала єзуїтський колегіум і семінарію [3, с.347]. Вона збільшувала засоби на утримання колегіуму, на всі заходи. Помітивши, що учні сплять на твердих ліжках, вона це виправила. У 1649 році, повернувшись із Польщі в Остріг, Анна-Алоїза знайшла недобудований єзуїтський костюл зруйнованим, і відразу ж прийнялася його відновлювати [20, с.28-29,56]. Єзуїти Несвіжу мали право на користування ставком, безкоштовного помолу зерна на млинах Радзивілів [25, с.128-129]. М.К. Радзивіл заборонив шляхті зупинятися в єзуїтських володіннях [4, с.52]. Орден впливав на королів і феодалів, щоб домогтися

матеріальної підтримки. Однак цей вплив не набув би такого усеосяжного характеру, якби це не було вигідно обом сторонам. Забезпечивши фанатичну відданість ордену деяких феодалів, єзуїти домагалися повного утримання своїх колегіумів і учнів. Магнати й шляхта також домагалися привілеїв для колегіумів. У Луцьку шляхта ухвалила перед урядом клопотання для забезпечення колегіуму в 1608 р. [2, с.35,65-66].

Інфраструктура домів приносила прибуток, спочатку невеликий, але, згодом, значний. Доходи Несвіжу складали в 1603 році – 1600, у 1639 – 6000 злотих. Прибуток від маєтків Берестя складав у 1633 – 2 500, а у 1645 році – 3 674 злотих. У Бобруйську в 1633 році доход складали 812 злотих, у 1651 – 1300 злотих [21-23].

Господарське керування в колегіумах знаходилося на високому рівні. Існували постійні форми реєстрації майна та звітності за нього, суворий нагляд за керуванням фінансами. Не всі заклади були достатньо забезпеченими, про що свідчать скорочення навчальних предметів і викладачів, тому орден перерозподіляв доходи [9, арк.1-61; 10, арк.1-64; 26, с.197]. Наприклад, Оршанський колегіум у 1641 році допоміг Вітебському у, подарувавши (за декретом візитатора Ф. Бамфуза) маєток Добріно, а також гроші й начиння [4, с.50]. Кожен колегіум переживав періоди погіршення матеріального забезпечення, що виправляв орден.

Розвитку економічної могутності сприяли й правила вступу до Товариства. Орден зобов'язав новітців після закінчення четвертого року навчання відмовлятися від майна і всіх майнових прав на користь інших орденів, родичів, тощо. У більшості випадків відмова відбувалася саме на користь єзуїтів [26, с.198]. Це ще одна з причин того, що орден віддавав перевагу саме молодим аристократам.

Орденем були розроблені прийоми для одержання грошових і матеріальних засобів. Шукати потенційних добродійників; переконувати багатих людей займатися добродійністю для єзуїтських домів; збирати відомості про майно тих людей, які незабаром подарують чи відпишуть це майно ордену; приймати будь-яку допомогу – ось, що треба було робити для одержання великих сум і матеріальних засобів. Щоб приховати свої доходи, купувати власність під чужими іменами, приписувати майно, що знаходиться поблизу колегіуму до більш віддаленого, щоб була очевидною убогість єзуїтів, позичати гроші в найбагатших людей під розписку і як можна довше відтягати час сплати боргу [13, с.442-447]. Таку роботу вели систематично, вели її облік. Наприклад, зберігся список потенційних добродійників, які бажали надати ордену конкретну допомогу для Кросненського колегіуму з перерахуванням їхнього суспільного, сімейного стану, здатності до добродійності, рекомендаціями домагатися їхньої прихильності. Така робота проводилася з князем Олександром Острозьким [5, с.100]. Не даремно сучасники обвинувачували єзуїтів у тім, що вони «виманюючи приношення в багатих, до того витончуються, що не задовольняються навіть 50 червінцями, але вміють змусити багатих жінок віддавати їм свої коштовності, робити значні записи і дарувати цілі маєтки» [24, т.118, с.48].

Єзуїти використовували аргументи сили й насильницьке захоплення майна. Про це свідчать деякі факти. Для будівлі колегіуму, костюлу й школи у Вітебську були виділені ділянки, із яких спеціально для цього виселили жителів. У 1617 році православні під натиском єзуїтів змушені були залишити Новогрудок. Полоцькі єзуїти захопили й приєднали до своїх володінь ділянку землі в 1640 р. [4, с.37,43,50-52]. Єзуїти Львову намагалися силою відняти в євреїв синагогу у 1600 р. [2, с.72]. Так, можливо, єзуїти захопили багато майна, власники якого чинити опір були не в змозі.

Орден мав величезні доходи. Вони примножувалися за рахунок використання праці кріпаків, ремісників, селян. Є свідчення, що єзуїти настільки збагатилися, що мали майже третину доходів Польської держави в українських і білоруських землях [1, ноябрь, с.48-49]. До середини XVII ст. доходи в натуральній формі від маєтків переважали над іншими доходами, але вони поступово втрачали цінність через війни, повстання, напади сусідів і незадоволених спадкоємців фундаторів [5, с.97]. Однак з упевненістю можна сказати, що тільки невелика частина доходів направлялася на розвиток колегіумів у регіоні, оскільки нам відомі численні факти погіршення їхньої роботи. Основна маса засобів, імовірно, йшла на розвиток ордену в інших місцях. Власне колегіуми існували за рахунок пожертвувань, а засоби від економічної діяльності з експлуатації власності направлялися на інші справи ордену.

Найбільш забезпеченими й великими колегіумами в регіоні на південно-східному напрямку місії ордену до середини XVII ст. були ті, котрі були створені раніше, тобто Ярославський і Львівський. Там орден забезпечив собі підтримку, бо мав для цього більше часу, там католицька й уніатська церкви мали сильніший вплив, ніж на сході. Там єзуїти мали більш надійну матеріальну основу. Полоцький колегіум, розташований на північно-східному напрямку місії, так само відноситься до найбільш забезпечених, оскільки тут була особлива підтримка короля. Добре забезпеченими так само були колегіуми Несвіжу, Кам'янця й Луцька.

Отже, у матеріальному забезпеченні єзуїтських домів регіону були як досягнення, так і проблеми. Матеріальне забезпечення найбільш чисельних і важливих закладів – колегіумів складалося з багатьох елементів: власності ордену, що приносила прибуток; грошових пожертвувань; власне

економічної діяльності; привілеїв, тощо. Господарське керування знаходилося на високому рівні. Прийоми для одержання грошових і матеріальних засобів діяли безвідмовно. Проте забезпечення колегіумів та інших домів не було постійним та однаковим для усіх закладів. Це пояснюється важливістю конкретного закладу для Товариства та забезпеченням його з боку жертводавців. Отримані орденом кошти, могли б цілком забезпечити навчальні заклади і їхню навчально-виховну роботу, але використовувалася й на інші справи. Таким чином, єзуїтські доми регіону не були цілком забезпечені матеріально, що знижувало ефективність їхньої роботи. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку: з'ясування причин невдач Товариства Ісуса з поширення католицизму у східнослов'янському регіоні, дослідження причин кризи громадянського миру в українських землях у середині XVII ст.

Джерела та література

1. Демьянович А.П. Иезуиты в Западной России (в 1569-1772 гг.) / А.П. Демьянович // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1871. – Август. – С.181-236; Сентябрь. – С.1-46; Октябрь. – С.250-279; Ноябрь. – С.40-86; Декабрь. – С.40-231.
2. Харлампович К.В. Западнорусские православные школы XVI – начала XVII вв. Отношение их к инославным / Константин Васильевич Харлампович. – Казань, 1898. – С.69-119.
3. Михневич Д.Е. Очерки по истории католической реакции (иезуиты) / Д.Е. Михневич. – М. : АН СССР, 1955. – 408 с.
4. Блинова Т.Б. Иезуиты в Белоруссии / Тамара Борисовна Блинова. – Минск : Беларусь, 1990. – С.95-107.
5. Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI – середини XVII ст. / Тетяна Шевченко. – Львів : Свічадо, 2005. – 340 с.
6. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІА України у м. Львові). – Ф.132. – Оп.1. – Спр.1. Лист головного генерала ордену єзуїтів Вітелезіуса Мутія із Риму до Магістрату м. Львова з подякою за добродійність і підтримку ордену. Оригінал. 21(11) 1616 р. Рим – Львів. – Арк.386.
7. ЦДІА України у м. Львові. – Ф.132. – Оп.1. – Спр.997. Листи коронного підчашого Собеського Якова із Львова і Жовкви до священника-єзуїта Зборовського в справі похорону і спадщини батька Зборовського. Оригінали. 5 липня, 22 липня 1637 р. – Арк.1-3.
8. ЦДІА України у м. Львові. – Ф.140. – Оп.1. – Спр.12. Привілеї Ходківичевої Анни колегії єзуїтів на купівлю земельних ділянок у Ярославі 1653 р. – Арк.4.
9. ЦДІА України у м. Львові. – Ф.140. – Оп.1. – Спр.297. Реєстри майнових документів за 1604-1758 рр. колегії єзуїтів св. Івана в м. Ярославлі. – Арк.1-5.
10. ЦДІА України у м. Львові. – Ф.140. – Оп.1. – Спр.298. Реєстр майнових документів за 1545-1743 рр. колегії єзуїтів св. діви Марії в м. Ярославлі. – Арк.7-34.
11. Лойола И. Устав Общества Иисуса / И. Лойола // Андреев А.Р. История ордена иезуитов. Иезуиты в Российской империи: XVI – начало XIX в. – М. : Русская панорама, 1998. – С.248-253.
12. «Magna charta» (булла римського папи Павла III) // Орден иезуитов: правда и вымысел. Сб. / Сост. А. Лактионов. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – С.531-534.
13. «Тайные наставления» // Самарин Ю.Ф. Иезуиты и их отношения к России. Письмо к иезуиту Мартынову. – М., 1870. – С.429-460.
14. Заповіт прочанина: Автобіографія святого Ігнатія Лойоли, засновника Єзуїтів / Пер. з англ. А. Маслюх. – Львів : Свічадо, 2003. – ХХ+98 с.
15. Грамота короля Стефана Батория дисненскому... – С.160-161.
16. Грамота короля Стефана Батория от 11 апреля... – С.284-258.
17. Мараш Я.Н. Очерки экспансии католической церкви в Белоруссии / Яков Наумович Мараш. – Минск : Беларусь, 1974. – С.122-123,129-132.
18. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / Михайло Сергійович Грушевський. – К. : Наукова думка, 1991. – Т.6. – С.449-450.
19. Лом'є Ш. Історія ордену єзуїтів / Ш. Лом'є ; В.М. Шевченко (пер. з фр.) ; В.М. Попович (наук. ред.). – К., 2007. – С.245-246.
20. Левицький О.І. Єзуїтська преподобиця: історичне оповідання. – Вінніпег : Українська видавнича спілка Б.Р.В. – С.28-29,56.
21. Єзуїти на Беларусі. Цэнтры єзуітаў. Брэст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jesuits.at.tut.by/missions/brest.html>. – Назва з екрану.
22. Єзуїти на Беларусі. Цэнтры єзуітаў. Нясвіж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jesuits.at.tut.by/missions/niasvizh.html>. – Назва з екрану.
23. Єзуїти на Беларусі. Цэнтры єзуітаў. Бабруйск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jesuits.at.tut.by/missions/bubrujsk.html>
24. Сливов И. Иезуиты в Литве / И. Сливов // Русский вестник. – М., 1875. – Т.118. – С.48.
25. Мараш Я.Н. Ватикан.... – С.128-129.
26. Бёмер Г. Вказ. праця.

Папазова А. В. Матеріальне забезпечення ордену іезуїтів в східнослов'янському регіоні в останній третині XVI – першій половині XVII вв.

Представлен и анализируется материал о материальном обеспечении ордена иезуитов в восточнославянском регионе Речи Посполитой в последней трети XVI – первой половине XVII вв. Изучается миссионерская деятельность «Общества Иисуса», общие принципы начальной организации и обеспечения этого процесса в регионе в указанный период.

Ключевые слова: Общество Иисуса, восточнославянский регион, методы ордена иезуитов, материальное обеспечение.

Papazova A. V. The financial providing of Jesuit Order in the East-Slavic Region in the late XVI-th century – to the early XVII-th century

The article deals with the analysis of the material about the financial providing of Jesuits Order in the Reich Pospolitaya lands in the last third of the XVI-th to the first half of the XVII-th centuries. The missionary work of the «Society of Jesus», the general principles of the initial organization and security of this process in the indicated period are studied in the work as well.

Keywords: *Jesus Society, East-Slavic Region, methods of Jesuit Order, financial providing.*

УДК: 94:316.74(71)

М. М. Бессонова

ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ ВЛАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОДУКТУ: КАНАДСЬКИЙ КОНТЕНТ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена характеристиці державної політики Канади щодо регулювання наповненості ефіру так званим «канадським контентом (вмістом)». Ця політика була започаткована з 1920-х років та була спрямована на збереження культурного суверенітету Канади у зв'язку із наступом американської масової культури та поглибленням канадсько-американської інтеграції у всіх сферах. В умовах сучасної інформатизації суспільства та новими засобами масової комунікації уряд Канади намагається враховувати зміни та пристосовувати політику підтримки канадського культурного продукту до нової ситуації.

Ключові слова: *культурний суверенітет, канадський контент, Канада, США.*

Однією з проблем, яку упродовж останніх десятиліть обговорюють представники гуманітарних наук є проблема збереження культурної унікальності та різноманітності світу. В епоху поглиблення інтеграційних процесів все більше проявляються уніфікація та універсалізація світу, поширення однакових культурних та політичних цінностей, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Формування міцної національної мовно-культурної ідентичності та патріотизму, захист культурної самобутності й суверенності держав в умовах глобалізації – задекларовані у законодавстві багатьох країн світу. Тому дослідження того, як саме окремі сучасні держави намагаються вирішувати питання захисту та збереження своєї культурної особливості є актуальним як у науковому, так і у практичному сенсі.

Взаємовідносини Канади з її єдиним сусідом – США представляють той унікальний прецедент в історії, коли суспільства, які є настільки близькими за багатьма параметрами, все ж таки мають значні проблеми у взаємовідносинах. Метою дослідження, результати якого подані у даній публікації, є вивчення політики Канади щодо державного регулювання та захисту канадського культурного продукту, головна небезпека щодо якого вбачається саме з боку США. Останнім часом в Україні питання збереження культурного суверенітету та захисту українських митців є такими, що на жаль, обговорюються та вирішуються за залишковим принципом. Тим не менш, досвід Канади та інших розвинених демократичних країн може стати у нагоді і для вирішення аналогічних питань в Україні.

У вітчизняній історіографії вже здійснювалися спроби охарактеризувати канадську політику у цьому контексті. Це публікації співробітника Національного інституту стратегічних досліджень О. Кузьмука. Одна з них присвячена висвітленню державної підтримки культурних індустрій у Канаді, в якій узагальнено ситуацію в означеній сфері на початку XXI ст., а також детально представлені основні форми та принципи державної політики які здійснюються у Канаді (2008 р.) [1]. Інша публікація є аналітичною запискою, в якій охарактеризовано формування національної ідентичності засобами державної культурної політики у Канаді (2009 р.) [2]. Окрім цього, необхідно згадати й інформаційно-аналітичну довідку про Канадську комісію з питань радіо, телебачення та телекомунікацій, що міститься на сайті Українського незалежного центру політичних досліджень [3]. Дана публікація може слугувати своєрідним доповненням до вищенаведених матеріалів, бо сфокусована на дослідженні історії становлення цієї системи.

Перші заходи щодо забезпечення зв'язку в межах Канади (мається на увазі комунікаційний та транспортний зв'язок), були здійснені ще у другій половині XIX ст. Це був Закон про телеграф 1852 р., будівництво першої трансатлантичної лінії зв'язку між Ірландією та Ньюфаундлендом у 1866 р., утворення Телефонної компанії Белл у 1880 р. тощо [4]. У 1905 р., у зв'язку із розвитком радіо, був прийнятий Закон про радіо та телеграф, який являв собою перше канадське законодавство щодо безпроводного зв'язку, а у 1913 р. до його юрисдикції був переданий і радіотелефонний сектор. З 1918 р. було запроваджено експериментальне ліцензування на мовлення для радіостанцій, а з наступного – 1919 р. перша канадська радіостанція XWA Montreal почала транслювати регулярні програми [4].